

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ИНТЕГРАЦИОН ЖАРАЁНЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ ЖИХАТЛАРИ



Адизов Санжар Рашидович

Тошкент давлат техника университети мустақил тадқиқотчиси

Аннотация. Мақолада олий таълим муассасаларида интеграцион жараёнларни ташкил этишнинг назарий ва амалий жиҳатлари муҳокама қилиниб, илм-фан, таълим ва бизнес интеграцион фаолиятининг инновацион жиҳатларининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши зарурияти асосланган, олий таълим муассасаларида интеграцион жараёнларни ташкил этиш моделлари тадқиқ этилган, интеграциялаштириш жараёнини баҳолаш услуги таклиф этилган.

Калит сўзлар: олий таълим, интеграция, университет 3.0, салоҳият, ҳамкорлик, илм,фан.

1. Кириш

Мамлакат иқтисодийетини инновацион ривожлантиришда интеграцион ўзаро фаолиятдаги ҳар хил шаклларнинг қўлланилиши давлатимиз иқтисодий салоҳиятини ошириш ва рақобат афзалликларини самарали қўллашнинг муҳим ҳаракатлантирувчи кучи бўлиб келаётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Ўзбекистон ва унинг ҳудудларидаги иқтисодийёт субъектлари орасидаги ўзаро ҳамкорлик ва интеграцион ривожланиш салоҳиятидан қанча тўлароқ фойдаланилса, минтақавий иқтисодийётнинг замонавий бизнес-стратегияларига мослашув жараёнлари шунча фаолроқ боради, мувофиқ равишда ҳудудлар салоҳиятини амалга ошириш учун янги имкониятлар пайдо бўлади. Худди бутун дунёда бўлгани каби мамлакатимизда ҳам таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграциясини кучайтиришнинг янада оқилона механизмларини ишлаб чиқиш муҳим назарий ва амалий муаммодир.

2. Таҳлил ва натижалар

Ўзбекистонда инновацион фаолиятни ривожлантириш ва бошқарув тизимини ўрганишга доир илмий тадқиқотлар К.Х.Абдурахманов [1], О.К.Абдурахманов, А.Ш.Бекмуродов, Х.М.Имамов, Н.К.Йўлдошев [2;3;6], Н.Махмудов [9], У.Ш.Юсупов, Х.М.Абдусатторова [4], Г.К.Тарахтиева [5], Худойбердиев З.Я. [7], И.Исмаев [8], Б.Ш.Усмонов [10], М.Қ.Қодиров, Ж.Д.Елтазаров, Т.З.Тешабоев [11], Т.Шодиев [12], Ш.А.Атамурадов, М.Ф.Ҳакимова [13], А.О.Очилов [14], Ш.Отажонов [15] ва бошқа олимлар томонидан олиб борилган.

Ҳозирда республика олий таълим муассасаларида мутахассислар тайёрлаш ҳолати қандай, Ўзбекистонда жаҳон стандартларига мос келадиган рақобатбардош кадрлар тайёрланаяптими ёки йўқми, деган саволлар туғилиши табиий. Бу саволларга жавоб бериш учун Жаҳон банкининг қуйидаги маълумотига эътиборингизни қаратамиз. 2 та глобал рейтингта асосан тузилган, жаҳондаги энг машҳур 500 та университет киритилган рўйхатга Ўзбекистондан биронта ҳам олий таълим муассасаси кирмаган. Шу фактнинг ўзига Ўзбекистондаги олий таълим муассасаларида чуқур касбий билимларга эга бўлган кадрлар тайёрлаш, уларда замонавий илмий-тадқиқот ишлари билан шуғулланиш ва жамият тараққиёти учун хизмат қилиш юзасидан белгиланган асосий вазифалар бўйича ишларни ташкил қилиш, пировард-натижада халқаро андозаларга мувофиқ олий таълим муассасаларини мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий, маданий-маърифий ва илмий марказларига айлантириш масалалари ҳозиргача ҳал этилмаганлигидан далолат беради.

3.Натижалар муҳокамаси

Мамлакатимизда олий таълим муассасаларнинг интеграциялашиш даражасини аниқлаш учун 3 та кўрсаткич тизимидан фойдаланишни таклиф этамиз. олий таълим муассасаларнинг интеграциялашиш салоҳияти деб номланувчи 1-тизим 8 та функционал блок компонентлари йиғиндисидан иборат, ҳар бир функционал блок компонентлари рақамли маълумотларни махсус қайта ишлаш йўли билан ҳисобланадиган ва олий таълим муассасалар гуруҳи кўрсаткичларининг эгаллаган ўрнига қараб 1 дан 10 баллгача ўзгарадиган “шартли функционал салоҳият” кўрсаткичлари йиғиндисининг ўртача арифметигидан иборат бўлади. Олий таълим муассасаларнинг интеграциялашиш натижадорлиги, деб номланувчи 2-тизим 8 та функционал блок компонентларини қамраб олади. Ҳар бир функционал блок компонентлари 2 қадамда бирма-бир ҳисобланади: 1-қадамда тегишли блокка таалуқли кўрсаткичлар бўйича олий таълим муассасалар гуруҳида эгаллаган ўрнига қараб 1 дан 10 баллгача ўзгарадиган “шартли функционал натижа” кўрсаткичи йиғиндисининг ўртача арифметици орқали ҳисобланади; 2-қадамда тадқиқот учун танлаб олинган барча олий таълим муассасалар раҳбарлари ва функционал хизмат раҳбарларидан сўровнома олиш натижаларидан келиб чиқадиган функционал тузатиш коэффициентларига “шартли функционал натижа” кўрсаткичи кўпайтириб олинади.

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, таклиф этилаётган методиканинг аҳамиятли томони олий таълим муассасаларнинг бошқарув қарорларини чиқаришга масъул раҳбарлари авваламбор, умумий интеграциялашиш салоҳиятидан фойдаланиб қандай натижага эришаётганликларига, шунингдек, функционал салоҳиятга мос функционал натижага эриша олаётганликларига ҳам мустақил баҳо бера оладилар.

Олий таълим муассасаларнинг интеграциялашиш самарадорлиги деб номланувчи 3-тизим кўрсаткичларини ҳисоблаш усулларини 3.1.-параграфда батафсил кўриб чиқдик. Олий таълим муассасалар маълумотларидан фойдаланиб,

интеграциялашиш самарадорлиги кўрсаткичларини ҳисоблаш мисолларини 3.2.- параграфда таҳлил қиламиз.

Шундай қилиб, 2022/2023 ўқув йили маълумотларидан фойдаланиб, республикада фаолият юритаётган ишлаб чиқариш, техника ва муҳандислик соҳаларига кадрлар етиштириб беришга ихтисослашган 29 та олий таълим муассасаларининг интеграцион салоҳият кўрсаткичлари қуйидагича (1-жадвал).

1-жадвал

Республикада фаолият юритаётган 29 та олий таълим муассасаларининг интеграцион салоҳият кўрсаткичлари

Умумий интеграцион салоҳият кўрсаткичида эгаллаган ўрни	ОТМ номи	Умумий интеграцион салоҳият кўрсаткичи	Ўқув салоҳияти	Илмий салоҳият	Инновацион салоҳият	Тижоратлаштириш салоҳияти	Маънавий-маърифий ва жисмоний-тарбиявий салоҳият	Халқаро ҳамкорлик салоҳияти
1	ТДТУ	56,431	9,214	9,417	9,800	9,667	9,333	9,000
2	ТДТУ ОФ	44,138	5,571	6,667	9,600	9,833	6,667	5,800
3	ТДТУ ҚФ	39,424	4,857	5,667	8,800	8,833	6,667	4,600
4	ТерМТИ	44,571	6,071	7,833	8,600	9,000	6,667	6,400
5	ТАҚУ	48,174	7,357	7,750	9,400	8,833	7,833	7,000
6	ТДТРУ	52,733	8,500	8,333	9,800	9,500	9,000	7,600
7	ТТЕСИ	50,417	7,000	9,083	8,800	9,333	9,000	7,200
8	ТКТИ	50,671	7,571	8,333	9,600	9,833	8,333	7,000
9	ТКТИ ЯФ	43,195	5,429	6,333	8,600	9,333	7,500	6,000
10	ТКТИ ШФ	40,186	5,286	6,000	8,200	8,833	6,667	5,200
11	АндМИ	49,971	7,571	8,000	9,000	9,167	8,833	7,400
12	БухМТИ	51,288	8,071	8,083	9,200	9,667	8,667	7,600
13	ЖизПИ	49,790	7,857	7,667	9,000	9,000	8,667	7,600
14	ҚарМИ И	52,174	7,857	8,750	9,400	9,833	8,333	8,000
15	НамМҚ И	49,543	7,643	7,500	9,000	9,667	8,333	7,400
16	НамМТ И	54,586	8,786	9,500	9,600	10,000	8,500	8,200
17	СамДАҚ У	45,845	7,429	6,417	9,400	9,333	7,667	5,600
18	ФарПИ	50,376	7,643	8,167	10,000	10,000	8,167	6,400
19	ТАТУ	54,010	8,643	8,500	9,200	8,833	9,833	9,000
20	ТАТУ ҚФ	44,707	5,857	6,750	8,400	9,500	8,000	6,200

21	ТАТУ НФ	41,710	6,143	6,667	8,200	8,833	6,667	5,200
22	ТАТУ СФ	41,643	6,143	6,000	8,400	8,833	6,667	5,600
23	ТАТУ ФФ	42,836	5,786	6,250	8,600	9,167	6,833	6,200
24	ТАТУ УФ	44,910	6,143	6,500	8,200	9,000	7,667	7,400
25	НавДКИ	52,405	7,571	8,000	10,000	8,833	9,000	9,000
26	НКИ	39,595	4,929	6,167	8,400	8,833	6,667	4,600
27	ТИҚХМ МИ	54,617	9,000	9,083	9,800	9,500	8,833	8,400
28	ТИҚХМ МИ БФ	46,024	7,357	7,167	9,200	8,833	7,667	5,800
29	ТИҚХМ МИ ҚФ	43,979	6,429	7,917	8,800	9,167	6,667	5,000

Жадвал маълумотларидан кўринадикки, ўрганиб чиқилаётган олий таълим муассасалар орасида Тошкент давлат техника университети, Тошкент давлат транспорт университети, ва Тошкент ахборот технологиялари университетининг интеграцион салоҳияти энг юқори. Тошкент давлат транспорт университети ва Тошкент давлат техника университетидида 9 баллдан ортиқ кўрсаткични ҳам кўриш мумкин. Тошкент ахборот технологиялари университети Термиз филиали, Тошкент ахборот технологиялари университети Қарши филиали интеграцион салоҳият жиҳатдан паст ўринларни эгаллаган. Тошкент давлат техника университети Олмалик филиали ва Тошкент ахборот технологиялари университети Қарши филиали функционал блок кўрсаткичлари ичида мутлақ 1 баллга лойиқ деб баҳоланган. Ўзбекистон олий таълим муассаса ва функционал хизматлар раҳбарларидан олинган сўровнома натижалари куйидаги функционал тузатиш коэффициентларини кўрсатди:

$$FTK_{\square}^{o'quv} = 1,310$$

$$FTK_{\square}^{ilmiy} = 1,238$$

$$FTK_{\square}^{innovation} = 1,190$$

$$FTK_{\square}^{tjoratlashtirish} = 0,952$$

$$FTK_{\square}^{sport} = 0,595$$

$$FTK_{\square}^{xalqaro} = 0,714$$

Моделларнинг кўплигига қарамай, замонавий университетдаги ўзгаришларни белгилаб берувчи асосий тренд унинг Университет 1.0 моделидан Университет 3.0 моделига ўтишидир.

Университет 1.0 фақат таълим фаолияти билан шуғулланади, у билимларни узатиш, кадрлар тайёрлаш ва ижтимоий юксалишни таъминлашни амалга оширади.

Университет 2.0 бир вақтнинг ўзида иккита миссияни — ўқитиш ва илмий-

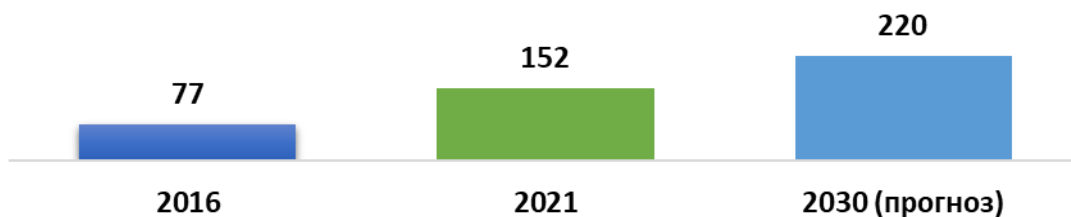
тадқиқотни бажарадиган тадқиқот университетиدير. Университет 2.0 функциялари тадқиқот фаолияти ва бозор иштирокчилари учун консалтинг хизмати орқали янги билимларни яратишни ўз ичига олади. Университет 2.0 саноат буюртмалари бўйича илмий-тадқиқот ишларни бажаради ва «буюртма қилинган» технологияларни яратади. Бундай университетнинг асосий вазифаси янги билимларни қайта ишлаб чиқаришдир ва кадрлар тайёрлаш илмий жараёнга киритилган.

Университет 3.0 янада юқори мақомга эга, чунки у учинчи миссия – билим ва технологияларни тижоратлаштиришга эга. Бундай университет интеллектуал мулк ҳуқуқларини бошқаради, тадбиркорлик экотизимини, истиқболли технологик бозорларни шакллантиради ва жаҳон миқёсида мамлакатнинг иқтисодий устуңлигини яратиш платформасига айланади. Айнан шу университетлар замонавий технологик инқилобнинг юзини белгилайди.

Университетларнинг 3.0 миссияси тушунчаси оммалашганига ҳамда тадқиқотчилар ва турли даражадаги илмий-инновацион сектор вакиллариининг университетлар инновацион тадбиркорлик марказлари сифатида ривожланиши кераклиги бўйича бирдамлигига қарамасдан, ушбу босқичда олий ўқув юртларини 3.0 моделига самарали ўтишлари учун илмий-услубий ишланмалар етишмаяпти.

“Университет 3.0” умумий хулосаси бўйича мутахассислар дунёни ўрганувчи, лойиҳа ишларини олиб боровчи ва янги амалиётларни яратувчи олий таълим муассасасини тушунишади. Ундаги таълим жараёни ҳаракатсиз бўлишдан тўхтайдди, бунда стандарт ўқув курсларининг тез эскириши кузатилади. Университет 3.0 да синфхоналар, кутубхоналар ва лабораториялардан ташқари, бизнес-инкубаторлар, технопарклар, лойиҳа офислари ва ташқи вакиллар билан алоқа қилиш учун махсус платформалар мавжуд. Бироқ, бу анча “структурали” нуқтаи назар ва у бу ҳолда олий таълим муассасасини бошқариш тизими қандай ривожланиши кераклиги ҳақидаги саволга ҳали ҳам жавоб бермайди.

Университет 3.0 модели доирасида дунёда университетларнинг тадбиркорлик, инновацион, тармоқ каби янги форматлари пайдо бўлмоқда, улар нафақат таълим ва тадқиқот функцияларини, балки инновацион экотизим доирасидаги асосий жараёнлар интегратори функцияларини ҳам бажаради. Университет технологик тадбиркорлик, бизнесни ривожлантириш ва янги бозорларни шакллантириш билан боғлиқ жараёнларнинг фаол иштирокчисига айланади.



1-расм. Республикадаги олий таълим муассасалари сони

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг «Таълим ва кўникма-2030» лойиҳаси 21-аср таълим моделининг анъанавий тизимга нисбатан баъзи инновацион

хусусиятларини очиб берди. Бундай моделлар эндигина пайдо бўлмоқда, аммо эртага улар таълим тизимининг «янги меъёрлари»га айланиши мумкин (1-жадвал)

2-жадвал

Олий таълимдаги “янги меъёр”лар

Ўзига хос хусусиятлари	Анъанавий таълим тизими	«Янги воқеликни» ўзида мужассам этган таълим тизими
Таълим тизими	Таълим тизими мустақил тузилма ҳисобланади	Таълим тизими янада катта экотизимнинг бир қисмидир
Масъулият ва манфаатдор томонлар	Қарорлар танланган одамлар гуруҳи томонидан қабул қилинади ва шунинг учун улар қабул қилинган қарорлар учун ҳисобдор ва жавобгар бўладилар. Меҳнат тақсимоти (раҳбарлар бошқаради, ўқитувчилар дарс беради, талабалар ўқитувчиларни тинглайди ва ўрганади).	Қарор қабул қилиш ва масъулият манфаатдор томонлар, жумладан, ота-оналар, иш берувчилар, жамоалар ва талабалар ўртасида тақсимланади. Умумий масъулият (ҳамма биргаликда ишлайди ва талабанинг таълими учун масъулиятни ўз зиммасига олади, талабалар ҳам ўз таълимлари учун масъулиятни ўз зиммаларига олишни ўрганадилар).
Университет тажрибасининг самарадорлиги ва сифатига ёндашув	Энг қимматли натижалар: ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражаси, ўқувчиларнинг ютуқлари ҳисобдорлик тизимларини баҳолаш ва тизимни такомиллаштириш кўрсаткичлари сифатида баҳоланади. Ўзлаштириш даражасига эътибор қаратиш.	Нафақат «натижалар», балки «жараён»ни ҳам баҳолаш (ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражаси ва ўқувчиларнинг ютуқларидан ташқари, ўқувчиларнинг таълим тажрибаси ҳам ўз-ўзидан қимматли деб эътироф этилади). Нафақат ўзлаштириш даражасига, балки талабаларнинг яхлит фаровонлигига ҳам эътибор қаратиш.
Ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва ўқув жараёнига ёндашув	Чизиқли ва стандартлаштирилган таълим (ўқув режаси стандартлаштирилган чизиқли таълим ва ривожланиш модели асосида ишлаб чиқилган).	Чизиқли бўлмаган ривожланиш (ҳар бир талабанинг ўз таълим йўли борлигини ва у ўрганишни бошлаганда турли хил оддинги билим, кўникма ва кўрсатмалар билан тўйинганлигини тан олиш).
Мониторинг йўналганлиги	Ҳисобдорлик ва мувофиқликни баҳолаш.	Тизимнинг ҳисобдорлиги, шунингдек, уни такомиллаштириш (масалан, барча даражаларда тез-тез фикр-мулоҳаза юритиш орқали таълим тизимини такомиллаштириш).

Талабаларни баҳолаш	Стандартлаштирилган синов.	Баҳолашнинг ҳар хил турлари турли мақсадларда қўлланилади.
Талабаларнинг роли	Ўқитувчиларнинг кўрсатмаларини тинглаш орқали ўрганиш, лекин айна пайтда талабалар автономияси пайдо бўлади	Талабаларнинг ҳаракат эркинлиги. Талаба талабалар жамоасида ҳам, ҳамкорликда, хусусан, ўқитувчилар жамоаси билан ҳам фаол иштирок этади.

Жамиятнинг индустриалдан постиндустриал, ахборот асрига ўтиш даврида университетлар, айниқса, уларнинг институционал ўзгаришларини таъминлайдиган чуқур ўзгаришларни бошдан кечирмоқда.

Мутахассислар университетларнинг ҳозир мавжуд бўлган ва келажакда қолиш эҳтимоли юқори бўлган бешта асосий моделини аниқлайдилар (2-жадвал):

3-жадвал

Ҳозирги ва келажак университетларининг бешта модели

Университет моделлари	Хусусиятлари
Элита университетлари (тҳе елите университет)	Кучли глобал брендга, аҳамиятли эндаументга, кўп асрлик бой тарихга ва жаҳон даражасидаги профессорларга эга университетлар.
Оммавий университетлар (тҳе масс университет)	Бутун дунё бўйлаб ўсиб бораётган «ўрта синф» учун сифатли таълим берадиган университетлар. Ушбу турдаги университетларда ўқиш натижаларидан бири битирувчиларни дунёнинг етакчи компанияларида ишга жойлаштириш имконияти бўлади.
Тор йўналган университетлар (тҳе ниче университет)	Интеллектуал меҳнатнинг халқаро тақсимоотида ўз ўрнини эгаллашга муваффақ бўлган ва тадқиқот ёки таълимнинг маълум йўналишларида жаҳон етакчиларига айланишга муваффақ бўлган тор мутахассисликка эга университетлар.
Маҳаллий университетлар (тҳе лосал университет)	Шаҳар ёки вилоят даражасида иқтисодий ривожлантиришда асосий роль ўйнайдиган университетлар — малакали кадрлар тайёрлаш ёки ҳудудий компаниялар, ҳокимият органлари ва маҳаллий ҳамжамиятнинг талабига биноан амалий тадқиқотларни ташкил этиш орқали.
“Умрбод” таълим механизмлари (тҳе лифелонг леарнинг мечанисмс)	Олий таълимнинг янги шакли бўлиб, у ўқув муассасалари ва ихтисослашган компаниялар томонидан тақдим этиладиган турли ўқув модулларини бирон бир университетга бормасдан ўрганиш имконини беради.

Манба: Таълимдаги «Гринфилд» даври. СЕДеС тадқиқоти. Москва СКОЛКОВО бошқарув мактабининг Таълимни ривожлантириш маркази (СЕДеС), 2013. Б. 13.

Замонавий дунёда инсон капиталининг таъсири кучайиши билан бирга иқтисодиёт ва жамиятнинг янги сифатини шакллантиришнинг энг муҳим омили сифатида таълимнинг аҳамияти ортиб бормоқда. «Учинчи авлод» университетлари тадбиркорлик экотизимларини, истиқболли технологик бозорларни шакллантиради ва маҳаллий иқтисодиётнинг глобал рақобатбардошлигини таъминлайди.

Университет 3.0 постиндустриал жамиятнинг таълим муассасаси бўлиб, таълим (талабаларни ўқитиш), фан (янги билимларни яратиш) ва инновация ёки тадбиркорлик (билимларни амалиётда қўллаш, бизнес тузилмаларини яратиш) синергиясини ўзида мужассам этган. Яъни, янги турдаги университетнинг моҳияти шундан иборатки, университет бир вақтнинг ўзида учта миссияни амалга оширади: 1) таълим, 2) илмий-тадқиқот, 3) инновацион, билимларни тижоратлаштиришга қаратилган. Университет 3.0 – бу инновацион бизнес учун тадбиркорлик иқтисодори манбаи бўлган ташкилот [4]. Университет 3.0 БМТнинг глобал барқарор ривожланиш мақсадларига эришишга ҳисса қўшадиган таълим муассасасидир.

Дунёда Университет 3.0 моделини баҳолаш мезонларини аниқлашда турлича ёндашувлар мавжуд. Аммо фарқларга қарамай, уларнинг барчаси замонавий университетнинг жамият тараққиётидаги роли ортиб бораётганини қайд этади. У кўп жиҳатдан жамият барқарорлигини таъминлаш нуқтаи назаридан ҳам, унинг ривожланишининг силжиш йўналишларини тақдим этиш нуқтаи назаридан ҳам асосий омилга айланади. Сўнгги пайтлардан фарқли ўлароқ, бу роль сезиларли даражада ўсиб бормоқда. Бундай университет анча консерватив ва ўз функциялари билан чекланган ижтимоий институтдан инновацион иқтисодиёт ва ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг марказий бўғини – муайян ҳудуднинг, бутун мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини, шунингдек, глобал жараёнларни ишлаб чиқарувчи илмий-маърифий ва инновацион марказга айланади.

Университет 3.0 да учинчи миссия (инновацион фаолият ва билимларни тижоратлаштириш) биринчи иккитаси (таълим ва фан) каби муҳим кўринади. Шунинг учун билим иқтисодиётида бундай университетлар иқтисодий ўсиш қуролига айланади, бизнес ва ҳукумат билан яқин алоқада ишлайди. Яъни, университетларнинг илмий фаолияти «ўзига хос нарса» бўлишни тўхтатади. Сотиш (тижорат қилиш), ташқарида фойдаланиш, ишлаб чиқаришга жорий этиш мумкин бўлган натижаларни олишга қайта йўналтирилган.

Бутун дунёда давлатлар бу жараёнларни рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлашга ҳаракат қилмоқда. Кўпгина мамлакатларда бунга юқори технологияли компаниялар томонидан фундаментал тадқиқот лойиҳалари бўйича университетлар билан ҳамкорлик қилиш фойдасига мустақил фундаментал ва амалий тадқиқотлар ҳажмининг қисқаришига қарши тенденция ёрдам беради.

Университет 3.0 инновацион фаолияти доирасида тадбиркорлик, маҳаллий ва ҳудудий ҳокимият органлари фаолиятини эксперт-таҳлилий ва консалтинг

ёрдамига киритади, ўз майдонларини, фуқаролар учун инфратузилмани очади, ҳудуднинг ривожланишини назорат қилади, фуқароларга умрбод таълим хизматларини кўрсатади, талабаларнинг минтақа манфаатларини ҳисобга олган ҳолда тадбиркорлик лойиҳаларини қўллаб-қувватлайди.

Университет минтақавий инновацион тизим модели университетларнинг интерактив инновацион жараёнларда асосий роль ўйнашини кўрсатади [6]. Ушбу моделда олий ўқув юртлари минтақавий даражада инновацион ва ишлаб чиқариш секторида бўгин ролини ўйнаши мумкин бўлган аҳамиятли билим ишлаб чиқарувчилари ҳисобланади.

Жалб қилинган университет модели университет функцияларини минтақавий эҳтиёжларга мослаштириш зарурлигини назарда тутаяди. Жалб қилинган университетлар билим ишлаб чиқаришдан кўра маҳаллийлаштирилган ривожланишни намоён этиши, университет ўз фаолиятини саноат ва жамиятга йўналтиради, минтақавий ўзига хосликни фаол шакллантиради.

Университет 3.0 ни ривожлантиришнинг асосий мақсадларидан бири бу унинг тадбиркорлик фаолиятининг долзарблигини ошириш ва уни тадбиркорлик университетига айлантиришдир. Бу қуйидаги омиллар билан асосланади:

✓ инновацион ривожланиш ва ўз давлатларининг жаҳон миқёсида муваффақиятли рақобатини таъминлаш зарурати;

✓ рақамли трансформация, роботлаштириш, ижодий иқтисодиёт эҳтиёжлари натижасида юзага келган ижтимоий-маданий, иқтисодий, технологик ўзгаришлар;

✓ талабаларда XXII асрнинг асосий компетенцияларини, шу жумладан тадбиркорлик кўникмаларини ривожлантириш зарурати;

✓ таълим хизматларининг ташқи ва ички бозорларида рақобатнинг кучайиши;

✓ университетларни давлат томонидан молиялаштиришни қисқартириш.

Университетнинг тадбиркорлик моделини амалга оширишнинг асосий йўналишлари бу:

- билим ва тадқиқот натижаларини тижоратлаштириш

- тадбиркорлик тарбияси, тадбиркорлик компетенциясини шакллантириш

Умуман олганда, тадбиркорлик университети бизнес бирлиги характерини олади, илмий, инновацион фаолият ва кадрлар тайёрлаш тизими орқали бизнес юритувчи технология компаниясига айланади.

Тадбиркорлик университетининг муҳим хусусиятлари:

✓ таълимда бизнестга йўналтирилган ёндашувлардан фойдаланиш;

✓ тадбиркорлик қобилиятларини ривожлантириш бўйича мураббийлик институтининг мавжудлиги;

✓ талабаларнинг турли компаниялар, бизнес ва давлат тузилмалари, таълим ва илмий ташкилотлар билан биргаликда ҳақиқий бизнес муаммоларини ҳал қилишда иштирок этиши.

4.Хулоса

Билимларни ишлаб чиқаришнинг янги шакли (билимлар иқтисодиёти) билан университет моделининг пайдо бўлиши илмий тизимларнинг тубдан ўзгариши

давом этаётганлигини кўрсатади, бу университетларнинг ўзгарувчан роли учун контекстни таъминлайди.

Энг машҳур ёндашув «янги билимларни ишлаб чиқариш» назарияси ҳисобланади. Ушбу модель билим ишлаб чиқаришнинг янги шакллари ўз ичига олади: фанлараро ўзаро таъсир, трансдисциплинарлик, гетерогенлик, рефлексивлик.

Ҳозирги вақтда кўплаб таъсирчан омилар таъсири остида бўлган университет фаол равишда ўзгариб бормоқда. Бундай трансформация унинг асосий функцияларининг бутун мажмуасига тааллуқли бўлганлиги сабабли замонавий университетларнинг моделларида ўзгаришлар мавжуд.

Адабиётлар:

1. Абдурахманов К.Х. и др. Современный менеджмент и реформирование системы образования в Узбекистане. – Ташкент, 2005. – 133 с.;
2. Йулдошев Н.К., Юсупов У.Ш. Инновационный менеджмент и предпринимательство (Учебник). – Ташкент: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2022. – 320 с.
3. Yo'ldoshev N.Q., Akbarxodjayeva Z.Z. Innovatsion menejment. – Toshkent: IQTISODIYOT, 2019. – 321 b.;
4. Abdusattorova X.M. Innovatsiya strategiyasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: TDIU, 2011. – 280 b.;
5. Taraxtiyeva G.K. Innovatsion menejment. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 208 b.;
6. Yo'ldoshev N.K. Menejment [Matn]: darslik / N.K.Yoldoshev, G.E.Zaxidov. – Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2018. – 245 b.;
7. Худойбердиев З.Я. Развитие системы подготовки кадров для сферы предпринимательства (на примере малого и среднего бизнеса): Автореф. дисс. ...док. экон. наук. – Ташкент, 2002. – 44 с.
8. Ismatov I. Fan va ishlab chiqarishning yaxlitligi xususida // Uzluksiz ta'lim tizimida fanlarning o'zaro integratsiyalashuvi muammolari. Respublika ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. – Toshkent, 2010. – B. 9–11.;
9. Н.Махмудов, Д.Акобиров, Стратегия инновационного развития промышленности Республики Узбекистан. Монография. Т.2011 г. 330.стр.
10. B.SH.Usmonov, M.Q.Qodirov, J.D.Yeltazarov Raqobatbardosh ilmiy kadrlar tayyorlashda inson kapitali va innovatsion infratuzilmalarning o'rni // Ta'lim, fan va innovatsiya. Toshkent, 2015. – 23 b.;
11. Teshaboev T.Z. Oliy o'quv yurtlarida innovatsion faoliyatni takomillashtirish yo'llari: Iqt. fan. nomz. ... diss. – Toshkent, 2009. – 25 b.,
12. Shodiev T. Iqtisodiy rivojlanishning sifat vektorlari. Atamuradov SH.A. Xorijiy mamlakatlarda vechurli innovatsion loyihalashtirish modellari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. – 2019. – № 2.;
13. Hakimova M.F. Oliy ta'lim muassasalarida ta'limning sifati va samaradorligini oshirish – davr talabi // "Oliy ta'lim: muammo va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqola va tezislari to'plami. 2020 yil 25 may. – B. 41.;
14. Ochilov A.O. Fan, oliy ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi integratsiyani samarali boshqarish yo'llari // Iqtisodiyot va ta'lim. – Toshkent, 2012. – № 6. – B. 146–148.;
15. Ш.И.Отажонов. Инновация фаолияти инфратузилмасини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмлари самарадорлигини ошириш: Автореф. дисс. ...док. экон. наук. – Ташкент, 2018. – 44 с.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

